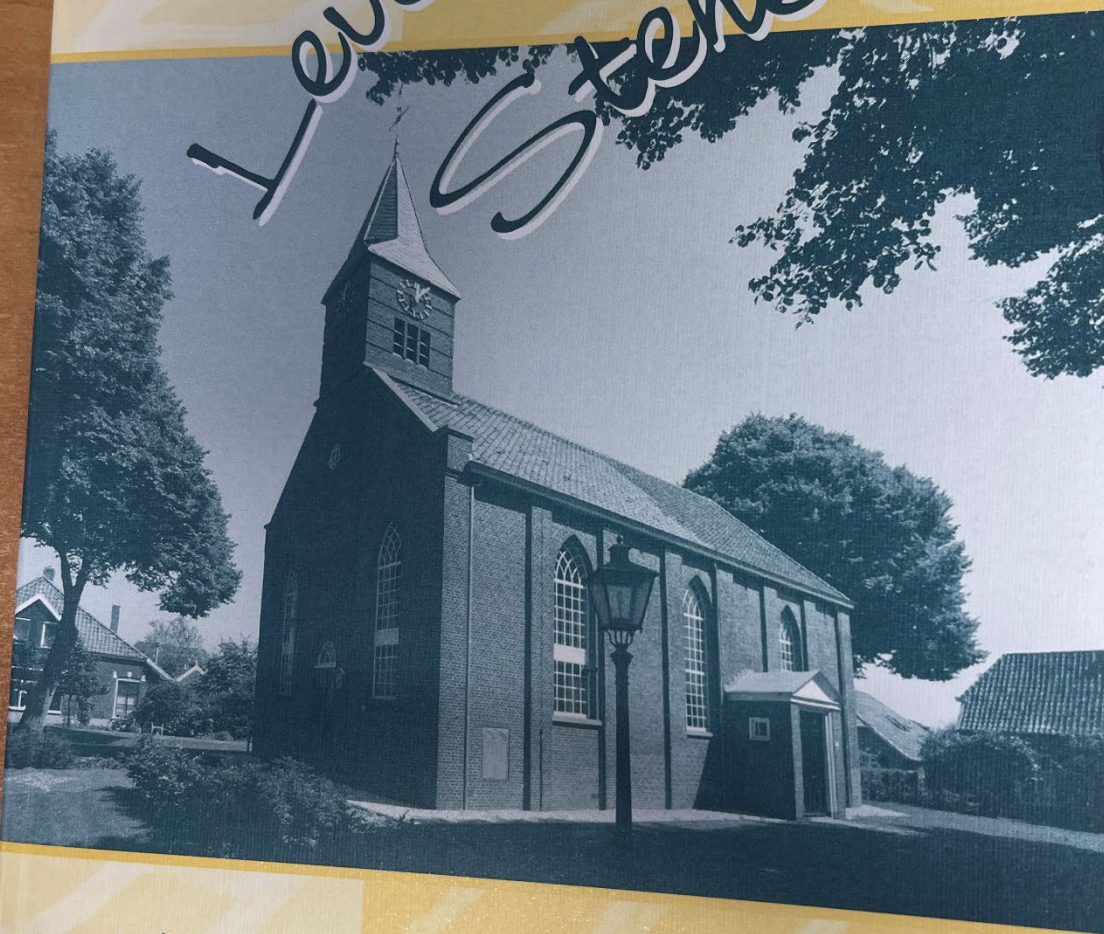

Levende Stenen

wetenswaardigheden over de kerk van Gelselaar

Harry Tacken

*voor Marion
en onze kinderen Naomi, Jonathan & Thomas*

Habere non potest Deum patrem
Qui ecclesiam non habet matrem

Kerkvader Cyprianus (200-258 AC)

‘LEVENDE STENEN’

Waarom zou men de historie en enige wetenswaardigheden over een kerkgebouw van een bescheiden ouderdom in een klein boekje willen vastleggen? Omdat deze of gene er wellicht in geïnteresseerd is! En ook omdat er het nodige over het onderwerp te vertellen valt. Voor het kerkje van Gelselaar, als Waterstaatskerk gebouwd in 1841, geldt bovendien het feit dat de locatie van het huidige gebouw een respectabele voorgeschiedenis kent die teruggaat tot de Middeleeuwen. Ooit stond hier een kapel die enkele eeuwen dienst heeft gedaan ten behoeve van het godsdienstige leven in dit dorp in de Achterhoek.

Levende Stenen werd geschreven en samengesteld door ds. Harry Tacken (Venray 1961), predikant te Gelselaar en Haarlo sinds 2001. In 2003 publiceerde hij 'Sporen in de tijd – Vijftig teksten om te zingen'. Hij werkte mee aan de liedbundel 'Zingerderwijs' (Kok Kampen 2005). Daarnaast schrijft hij regelmatig teksten voor liturgische periodieken als 'De Eerste Dag', 'Tijdschrift voor Verkondiging' en 'Tot uw Dienst'. Harry Tacken is gehuwd en vader van drie kinderen.

TEN GELEIDE

De kerk van Gelselaar is beeldbepalend voor dit dorp, zoals dat ook opgaat voor tal van andere plaatsen in ons land. Denk het kerkgebouw eens weg, en er ontbreekt hier toch iets. Alleen al uit cultuur historisch oogpunt is het goed om dit gebouw voor de huidige en de toekomstige generaties te behouden. Is het vreemd dat Gelselaar trots is op dit stukje cultureel erfgoed? Daarnaast functioneert de kerk nog altijd als een plaats van samenkomst voor de lokale gemeenschap, meestal wanneer er een kerkdienst plaats vindt, maar niet uitsluitend. En ook dat is goed. Soms wil men als bezoeker van een kerk iets meer weten over de geschiedenis of over de lotgevallen uit het verleden. Voor het kerkgebouw van Gelselaar wil dit boekje in die behoefte voorzien. Het beoogt slechts wat wetenswaardigheden over het kerkgebouw op een rijtje te zetten. Na de restauratie van 1999 is het gebouw weer in volle glorie present in het dorp, zeker ook nadat in het najaar van 2004 de herinrichting van het kerkplein tot voltooiing kwam. Is er een beter moment denkbaar om nu eens een publicatie in het licht te geven over deze kerk op deze unieke locatie in dit mooie dorp? 'Levende Stenen' verschijnt bovendien in het jaar waarin de landelijke Open Monumentendag (altijd in de maand september) als thema heeft meegekregen: 'Religieus Erfgoed'. Ook dat sluit dus heel mooi aan.

Het College van Kerkrentmeesters van de Hervormde Gemeente en de Stichting Hervormde Kerk Gelselaar dragen samen zorg voor het onderhoud van dit gebouw. In de lokale samenleving bestaat een breed draagvlak voor de nodige inspanningen om dit doel na te streven. Daar kan men terecht verheugd over zijn. In dat licht juichen we ook de verschijning van deze publicatie toe en hopen dat het boekje een uiting mag zijn van gepaste troost en oprechte liefde voor dit huis van gebed.

Gelselaar, juli 2005

College van Kerkrentmeesters,
dhr. J. Klein Braskamp, voorzitter

Stichting Hervormde Kerk Gelselaar,
mw. M. Leuverink-Kossink, voorzitter

INLEIDING

Misschien zijn kerkgebouwen wel de meest onrendabele panden die er bestaan. Althans een kerkgebouw dat niet tevens multifunctioneel ingezet wordt. Op zondagmorgen is de kerkdeur 'los', maar door de week zit de deur meestal op slot. Jammer eigenlijk dat het in onze tijd niet meer mogelijk is om kerken alle dagen van de week gewoon open te laten - de verzekeringsmaatschappijen accepteren het eenvoudigweg niet meer. Om er zomaar eens binnen te lopen en om er een poosje te *verwijlen*. Je zou wensen dat de volgende regels uit het lied van ds. André Troost (op de melodie van Ps. 84) 'Dit huis, een herberg onderweg' nog gewoon dagelijkse praktijk konden zijn:

Dit huis, met liefde opgebouwd,
dit gastenhuis voor jong en oud,
ligt langs de weg als een oase;
hier kan men putten: nieuwe kracht,
hier is beschutting voor de nacht,
hier is het elke zondag Pasen!
Gezegend al wie binnengaat
en hier zijn lasten liggen laat.

Los van hun economische betekenis, meer of minder rendabel dus, heeft een kerkgebouw ook een sterk symbolische waarde, juist als een soort vrijplaats. Als een 'loze ruimte' die niet tevens ook in beslag genomen wordt door andere zaken. Zulke plaatsen moeten er zijn en moeten er blijven, zoals parken en speelplaatsen in grote steden. Niet alles moet volgebouwd worden om de ruimte zo efficiënt mogelijk te benutten - het 'cirkelen om het Geheim' heeft ook ruimte nodig! Zo bezien is het goed om kerkgebouwen in stand te houden die deze functie vervullen. In steden én in dorpen. Als een gedurige herinnering aan de overtuiging dat het leven geen aaneenschakeling is van nuttige en noodzakelijke bezigheden – er zijn ook dingen die betekenis hebben zonder dat ze direct nuttig zijn. 'Alles van waarde is weerloos', zei de dichter Lucebert en de dichtregel siert een hoog flatgebouw in bedrijvig Rotterdam...

Levende stenen voor de bouw van een geestelijke tempel. De titel van dit boekje werd ontleend aan de eerste Petrusbrief (2,5). Stenen die kunnen getuigen van het leven in al zijn schakeringen – vreugde en verdriet, hoop en wanhoop, moed en vertwijfeling. Poreus geworden door de ervaringen van mensen. Voor de kerk van Gelselaar in zijn huidige gestalte nu ruim anderhalve eeuw lang. Maar de geschiedenis van een kerkgebouw in Gelselaar gaat verder terug tot in de tijd van de Middeleeuwen. En vervolgt zijn weg in heden en toekomst...

Dit huis van steen en woord
van dor en bloeiend hout,
op klanken ooit gehoord,
op rotsen hoop gebouwd;
doorademd en doorwoond,
gevensterd naar uw zon;
ten hemel als een boom
geworteld aan de bron.

[Huub Oosterhuis; melodie: 'Belle, qui tiens ma vie']

VAN BUITEN NAAR BINNEN

Op het meest schilderachtige plekje van Gelselaar bevindt zich de enige kerk die in dit dorp gevonden wordt. In het tekenboek 'Beeld van een kerk' van Jan Baggen uit 1992 wordt zelfs beweerd dat dit kerkje gelegen is "op één van de meest rustieke kerkpleintjes van Nederland". Laat het eens waar zijn! Het kerkgebouw aan de Driessenweg 10 is een sobere zaalkerk met geveltoren en ingangsportaal met neoclassicistische details, gebouwd in 1841, mogelijk naar een ontwerp van ing. G.J. Dibbets (1788-1859). Vast staat dat deze architect een ontwerp voor de kerk van Gelselaar gemaakt heeft, maar het is onbekend of dit het ontwerp is dat uiteindelijk ook uitgevoerd werd. Het woongebied in carreevormige opzet rond de kerk is niet pas na de bouw van de huidige kerk tot ontwikkeling gekomen, maar weerspiegelt waarschijnlijk de situatie van vóór die tijd toen zich op dezelfde locatie een middeleeuwse kapel bevond. Ondanks de ietwat prozaïsche stijl heeft dit Godshuis duidelijk iets bekoorlijks. Omgeven door een aantal huizen en niet direct bereikbaar voor auto's, staat daar nu de kerk, omringd door een eenvoudig voetpad met passende lantaarns en een fraai gazon. Het geheel heeft een rustige en een meer dan vredige uitstraling.

Het gebouw is een zogeheten 'Waterstaatskerk' zoals er in de 19de eeuw wel meerdere gebouwd zijn. Deze benaming houdt verband met het gegeven dat de bouw van de kerk onder auspiciën van ingenieurs van Rijkswaterstaat uitgevoerd werd. De stijl van dit soort kerken, herkenbaar onder andere aan de gietijzeren ramen, de strakke lijnen en de zakelijke opzet, noemt men om deze reden 'waterstaatsstijl'. De waardering voor deze stijl is in de loop der tijden niet altijd even positief geweest, getuige de weinig vleierende zeggwijze 'Wat er staat is waterstaat'. Bij gelegenheid van het 350-jarig bestaan van de Hervormde Gemeente Gelselaar in 1967 schreef een journalist in de plaatselijke krant daarom misschien wel: "In tegenstelling tot de meeste andere waterstaatskerkjes is die van Gelselaar wat architectuur en stijl betreft zeker geslaagd". Laat het maar gezegd zijn!

FOTO'S VAN BEIDE GEDENKSTENEN, boven de zuidelijke muur, rechts de westelijke torenmuur

De huidige kerk van Gelselaar werd gerealiseerd in samenwerking met de burgerlijke gemeente Borculo. Aan dit feit herinneren twee gedenkstenen. Eén in de zuidelijke muur waarop vermeld staat dat op 14 april 1841 de eerste steen voor de kerk gelegd werd namens het college van kerkvoogden en één in de westelijke torenmuur, dat op dezelfde datum namens het Gemeentebestuur (van Borculo!) de eerste steen voor de toren gelegd werd. Totdat in 1999 het onderhoud van de geheel gerestaureerde toren samen met de kerk toevertrouwd werd aan de Stichting Hervormde Kerk Gelselaar, ressorteerde die namelijk onder de verantwoordelijkheid van de burgerlijke gemeente Borculo. De zorg voor het onderhoud impliceert echter niet het eigendomsrecht; eigenaar van kerk met toren is de plaatselijke hervormde gemeente. Er bevindt zich hier trouwens nog een derde gedenksteen, eveneens in de zuidelijke muur van de kerk. De tekst daarvan luidt: "Tot eene dankbare

50 jarige herinnering aan de verlossing der Fransche overheersing 1813. Opggericht te Gelselaar den 3 nov. 1863". Aanvankelijk stond deze steen los voor de kerkmuur direct onder de gedenksteen in de zuidelijke muur, zoals men op oude foto's nog kan zien. Bij de restauratiewerkzaamheden van 1956 werd de steen ingemetseld in de zuidelijke buitenmuur van het nieuw opgetrokken voorportaal. En vormt daar nu een curiositeit.

De kerk zoals die er nu staat werd op 20 februari 1842 in gebruik genomen gedurende de ambtsperiode van ds. F.W.E. Snel. De kerkelijke gemeente telde toen ongeveer 600 leden op een totale bevolking van 610 dorpsbewoners (waarvan 7 katholieken). Men kan gerust zeggen dat de bouw van de kerk plaats vond in een bewogen periode van de lokale kerkgeschiedenis. Reeds in 1838 kwam hier de beweging van de afscheiding op gang. Eén jaar later, in 1839, werd de Gereformeerde Kerk van Geesteren, Gelselaar en Lochem gevormd, onder de naam Christelijk Afscheiden Gemeente. In de jaren tachtig van de negentiende eeuw kwamen ook enkele mensen via de Doleantie uit de hervormde kerk Gelselaar naar de Afscheiding in Geesteren. Na het vertrek van de dolerenden uit de hervormde kerk kwam in 1892 de Gereformeerde Kerk Geesteren-Gelselaar tot stand. Het was dus niets minder dan een roerige tijd.

Na de bouw van de kerk heeft ds. Snel de gemeente nog gediend tot 15 november 1878. Toen ging hij met emeritaat en vestigde zich in zijn geboorteplaats Lochem, alwaar hij ook overleed op 15 mei 1886. Korte tijd na zijn vertrek kwam er nog meer onrust in de kerk vanwege het uitbreken van een felle richtingenstrijd over de vraag of er een vrijzinnig dan wel rechtzinnig predikant moest komen en over de kwestie van vrij kerkelijk beheer of onder toezicht. De strijd werd uiteindelijk beslecht ten gunste van de rechtzinnigen met het beroepen van een orthodox predikant. Een gevolg was ook dat in 1881 een aantal gemeenteleden zich afscheidden en aansluiting zochten bij de Remonstranten in Lochem.

INTREDE EN HISTORIE

Wie het kerkgebouw via het portaal aan de zuidzijde binnen treedt, ziet direct vóór zich een impressie in houtsnede van de oude kapel zoals die -waarschijnlijk- tot 1840 of 1841 op dezelfde plaats heeft gestaan. De afbeelding van de kapel is gebaseerd op een gravure van de hand van Cornelis Pronk en geeft de situatie weer in het jaar 1732. De gravure is te vinden in het werk van Isaäk Tirion 'De tegenwoordige Staat van Gelderland (Amsterdam 1745); de afbeelding in de kerk werd in 1917 vervaardigd bij gelegenheid van het driehonderdjarig bestaan van de Hervormde Gemeente. De kosten van deze 'brandschildering' waren destijds fl. 86,80. We lezen hier ook nog de volgende inscriptie: *'Deez tempel werd door menschenhanden En moest vergaan. Maar eeuwig blijft de Kerk van Christus Door Hem bestaan.'*

Sinds het begin van de 13de eeuw behoorde het gebied waarbinnen nu het kerkdorp Gelselaar gelegen is tot het kerspel Neede. In die plaats ging men dan ook lange tijd ter kerke. De afstand tussen beide plaatsen, toch altijd zo'n 6 à 7 kilometer, heeft vermoedelijk een grote rol gespeeld bij de wens van de inwoners van het dorp om over een eigen kerkgebouw te beschikken. In het jaar 1440 waren de plannen tot stichting van de kapel in een vergevorderd stadium. Dit kan men afleiden uit een oorkonde van het adellijke Benediktinessenklooster (stift) Überwasser St. Maria Trans Aquas, gedateerd 21 juli 1440 en bewaard in het Staats-Archiv te Münster (omdat het gebied van oudsher tot het bisdom Münster behoorde). Er wordt daar melding wordt gemaakt van de plannen tot het stichten van een kapel in 'Ghellesler'. Wanneer en door wie de kapel eigenlijk is gesticht, werd nooit precies achterhaald. De fundatiebrief van de kapel is immers nooit gevonden. Door sommige bronnen wordt stichting door de adellijke familie van Bevervoorde voor mogelijk gehouden. Op grond van historische gegevens lijkt het ook niet onwaarschijnlijk. In ieder geval is bekend dat Bernard van Bevervoorde in 1598 een onder-pastoor had én het collatierecht van de kerk (=het recht om iemand in een ambt te benoemen). De oorkonde uit 1440 neemt ook de bepalingen uit de fundatiebrief over dat de diensten op de vier hoogtijdagen Kerstmis, Patroonhelige, Goede Vrijdag en de Zent (=het Synodaal gerecht) in de St. Caeciliakerk te Neede gevierd moesten worden. De oorkonde: *"Und de prester in der capellen mach des sundaghes myt wijewater in und buten der capellen vorg. de buer wijen. Und all ander recht und olde ghewonte der vorg. moder kerken sall in der vorg. capellen blijven alsoe sich dat gebort und al duss langhe gehalten ys."* De kapelaan mocht dus op zondag met wijewater het gebedshuis en de buurt wijden en verder heeft zijn kapel alle rechten die de moederkerk ook heeft. De oorspronkelijke naam Ghellesler zoals die voorkomt in de oorkonde is duidelijk herkenbaar in de naam die de volksmond nog altijd bij voorkeur gebruikt: Gelster.

Het is dus duidelijk dat in de begintijd de Gelselaarse kapel onder de parochie van Neede ressorteerde die omstreeks 1220 gesticht was. Vanuit Gelselaar was in die tijd Neede veel beter bereikbaar dan Geesteren of Borculo, en wel omdat het stroomgebied van de Bolksbeek, vooral in de winter door de

vele overstromingen, een natuurlijke grens vormde met Geesteren. Aanvankelijk werd de kapel van Gelselaar gewoon bediend door de pastoor van Neede (aldus meester Heuvel), al dan niet met enige assistentie. Maar ruim een eeuw later blijkt Gelselaar een zekere zelfstandigheid te bezitten, want in een oorkonde van 18 oktober 1550 is er niet meer sprake van de kapelaan van de kapel, maar van ene Johannes Ubbekinck als de 'pastor der capellen'. In de historische context wijst het gebruik van de term 'pastor' echter niet direct op een eigen parochiële identiteit en daarom lijkt het ook niet erg waarschijnlijk om Ubbekinck op grond van deze formulering in kerkrechtelijke zin te kwalificeren als 'pastoor van de parochie' (zoals meer dan eens gebeurd is: "de eerste pastoor van Gelselaar"). Immers, kerkelijk gezien behoorde de kapel van Gelselaar een eeuw na de vermoedelijke stichting nog altijd bij het kerspel Neede. Mogelijk had Gelselaar in die tijd de status van een vicarie en was Johannes Ubbekinck slechts een vicaris (plaatsvervanger), zoals J.G. Smit ook oppert. Al was er dan nog altijd sprake van een zekere afhankelijkheid van de 'moederkerk', toch zijn er aanwijzingen om te veronderstellen dat men in het midden van de zestiende eeuw naar een -beperkte- zelfstandigheid was toegegroeid. Het is bepaald niet uitgesloten dat de kapel in deze periode ook een eigen patroonheilige gehad heeft, zoals bijvoorbeeld de kerk in Borculo die oorspronkelijk aan St. Joris toegewijd was. Dit valt op te maken uit de historische documentatie over de zogenoemde Altaarkwestie in Gelselaar. In december van het jaar 1647, dus zo'n dertig jaar na de invoering van de Reformatie, bleek er in Gelselaar nog altijd een altaar aanwezig te zijn *"waerinne gesecht wierde een groot been van een onbekende sanct [heilige] te liggen"*, zoals vastgesteld werd door de momber (advocaat-fiscaal) van het Hof van Gelderland die in genoemd jaar een bezoek bracht aan de kerk van Gelselaar. Dit gebeurde op aandringen van de predikant ds. J.L. Olmius (1644-1652), voor wie het katholieke misaltaar een doorn in het oog was, overigens wel met de steun van de Classis Zutphen in de rug. De aanwezigheid van het altaar in de kerk werd vurig verdedigd door de streng katholieke gravin Anna Margaretha von Spies zu Vrechen en Bodendorf (±1600-1659), sedert 1644 weduwe van graaf Herman Otto van Limburg Stirum, heer van Borculo. 'Een groot been van een onbekende sanct' – dat moet wel een relikwie geweest zijn van de patroonheilige van de kapel! Welke heilige zou het geweest kunnen zijn? Of zou het hier toch kunnen gaan om St. Caecilia, de patrones van Neede, omdat immers het feest van de patroonheilige in de moederkerk gevierd moest worden? We weten het niet, maar de vraag intrigeert wel...

De herinnering aan de tijd dat de kerkgangers in Gelselaar op Neede aangewezen waren, leefde in het collectieve geheugen nog lang voort. In de hervormde kerk te Neede, de oude St. Caeciliakerk dus, werd nog lange tijd een gedeelte aangeduid als 'den Gelstersen hoek'. Een duidelijk bewijs hoe taai de traditie is!

Meester Heuvel geeft in zijn boek 'Oud-Gelselaar; Kijkjes in het Verleden van Gelselaar' op pag. 60 de volgende beschrijving aan van het interieur van de oude middeleeuwse kapel. *"De meeste banken hadden lessenaar noch rugleuning; de achterste bestonden slechts uit een halven boom op een paar posten en met trapjes ging men erop; de voorste waren wat beter. De trappen naar den toren waren in de kerk; als het luik open stond vielen er soms steenen naar beneden. Zwaluwnesten hingen aan het gewelf."* De oude kapel, van vóór 1841 dus, had volgens de overlevering duidelijk twee gedeeltes, waarvan het achterste hoger was (die ook de illustratie op blz. ....). Het lijkt aannemelijk om te veronderstellen dat deze kapel, evenals de huidige kerk trouwens, op het oosten gericht was ('georiënteerd'), vanwege de opgang van de zon. Dit was immers een oude gewoonte bij het bouwen van een kerk, ingegeven door de gedachte dat Christus, de Sol Invictis (de onoverwinnelijke zon), het licht der wereld is, maar ook vanwege de gedachte aan de opstanding (Joh. 20,1).

In 1791 werd de oude kapel nog vereerd met een bezoek van stadhouder Willem V. Uit diaconierekeningen bleek dat het vorstelijk bezoek de oude kerk bezichtigde en voor de armen drie 'gouden ridders' schonk. Uit de overlevering is ook bekend dat de schoolkinderen voor de prins hadden gezongen en dat deze ook een bezoek aan de Wehme (de pastorie) had gebracht. Tegen het midden van de 19de eeuw begon de kapel, die toen juist vierhonderd jaar oud was, bouwvallig te worden en een gevaar op te leveren voor de kerkgangers. Jammer genoeg bestond er in die tijd nog geen monumentenwet, zodat de middeleeuwse kapel onder de slopershamer viel. Opmerkelijk genoeg vinden we in het notulenboek van de kerkenraad bij het jaar 1841 geen aantekeningen van de hand van de dienstdoende predikant ds. Snel over de sloop van de oude kapel en de bouw van de nieuwe kerk. Maar wellicht dat nader onderzoek van archiefstukken nieuwe informatie oplevert over de sloop van de kapel en de bouw van de nieuwe kerk.

DE REFORMATIE EN DAARNA

Exact een eeuw nadat Maarten Luther de kerkelijke wereld van toen op zijn grondvesten had laten schudden (op 31 oktober 1517 sloeg hij zijn vijftiennegentig stellingen aan de deur van de kerk in Wittenberg) doet in 1617 de Reformatie in Gelselaar zijn intrede. In het jaar 1600 waren alle omliggende gemeenten tot de Reformatie overgegaan, maar Borculo, Geesteren, Eibergen en Neede met Gelselaar bleven nog katholiek. Toen de bisschop van Münster in 1616 zijn wereldlijke macht over de heerlijkheid Borculo verloor, was de weg vrijgekomen voor de kerkhervorming in deze streken. De nieuwe heer van Borculo was namelijk overgegaan tot de Reformatie ('de gereformeerde religie') en in die tijd gold nog de regel: 'cuius regio, illius religio': in wiens gebied men woont, diens godsdienst belijdt men. Borculo ging in 1616 over tot de reformatie, Gelselaar volgde een jaar later. Als eerste predikant werd hier begin 1617 Warnerus Wentholt als proponent beroepen. De banden met de moederkerk zijn dan doorsgesneden en Gelselaar vormt definitief een zelfstandige parochie ('gemeente'). De beslissing tot opsplitsing is mogelijk eind 1616 al gevallen. Op grond van de jaarrekeningen uit die tijd wordt wel aangenomen dat de afscheiding van Neede om en nabij 1 mei 1617 een feit geweest moet zijn - 1 mei was namelijk de datum van ingang van een nieuw rekeningjaar. Zo werd de kapel van Gelselaar op grond van een juridische handeling tot 'parochiekerk' verheven. De rekeningen geven geen blijk van eventuele investering in het kerkgebouw als gevolg van de statuswijziging. Alles zal dus wel zo ongeveer bij het oude gebleven zijn. De overgang van kapel naar kerk had vermoedelijk evenmin gevolgen voor de functionele indeling en de uitvoering van het gebouw.

Over Warnerus Wentholt als eerste predikant voor Gelselaar is slechts weinig bekend. Vast staat dat hij op 9 juni 1617 te Zutphen trouwde met een dochter van ds. Baudartius, predikant aldaar. Naar alle waarschijnlijkheid heeft Wentholt gedurende zijn ambtsperiode niet in Gelselaar zelf gewoond, maar in de stad Borculo. Voor een periode van anderhalf jaar heeft hij daar een woning gehuurd waarvoor hij een tegemoetkoming ontving.

De loonkosten voor de predikant in het rekeningjaar 1617/1618 bedroegen 350 pond (Caroligulden), zo kan opgemaakt worden uit de jaarrekening. De Caroligulden was een munt oorspronkelijk geslagen door Karel (Carolus) de Vijfde en voorzien van zijn beeldenaar. Reeds in juli 1618 vetrok ds. Wentholt naar Almen.

Aangaande de eerste predikanten die de gemeente gediend hebben lijkt het vermoeden niet ongegrond dat zij eigenlijk geen academische graad hadden, zoals trouwens in die tijd wel meer voorkwam. Dit vermoeden is gebaseerd op het feit dat hun namen niet terug te vinden zijn in de studentenlijsten van de hogere theologische scholen in die tijd.

In de huidige kerk herinneren enkele elementen nog aan de begintijd van de Reformatie. Daar is allereerst de fraaie preekstoel, waarvan de Hollandse Renaissancestijl wijst op het tweede kwart van de zeventiende eeuw. Dat het kerkgebouw van Gelselaar niet stamt uit de periode vóór de Reformatie, kan men bij binnenkomst in één oogopslag eenvoudig opmaken uit de lokalisering van de preekstoel in de ruimte. In de kerken van de Reformatie staat de Woordverkondiging immers centraal en daarom neemt de preekstoel vaak een centrale of dominante plaats in (bij nieuwbouw van een kerk wordt er met de inrichting van de ruimte veelal expliciet rekening mee gehouden), zeker in vergelijking met de katholieke kerken, waar het altaar meestal deze centrale positie inneemt. Het zou beslist interessant zijn om te weten waar ergens de preekstoel gesitueerd was in de middeleeuwse kapel met zijn katholieke verleden! Hierboven maakten we al melding van de altaarkwestie in de kerk van Gelselaar. Uiteindelijk kreeg ds. Olmius in deze kwestie zijn zin en werd het altaar mét relikwie definitief uit de kerk verwijderd, echter onder het voorwendsel om zodoende meer ruimte te creëren in de kleine kerk, want het was wel zo dat deze predikant zéér gezien en bemind was en veel toehoorders trok. Maar feitelijk betrof het een slepende kwestie met de gravin-weduwe van Limburg Stirum, uiteindelijk dus beslecht in het voordeel van de predikant. Het argument van om ruimte te scheppen in het kleine kerkje werd gehanteerd om de gravin-weduwe bij haar onderspit geen gezichtsverlies te laten lijden... Maar de verwijdering van het misaltaar had zeker ook als achtergrond de aansporing van de Classis Zutphen aan de kerkbeheerders te Borculo om eindelijk eens de altaren uit de kerk te verwijderen alsmede andere 'paepsche superstitiën' (bijgelovige praktijken). En in Gelselaar zal het wel niet veel anders geweest zijn.

Bijbel in Statenvertaling met opdruk

Lange tijd werd aangenomen dat de preekstoel in de kerk van Gelselaar vervaardigd werd onder het pastoraat van de tweede predikant van Gelselaar, Albertus Bryelius, die de gemeente diende van 1618 tot 1629. Totdat in februari 1997 ds. A. Van Weelden, hervormd predikant te Borculo, op basis van historische gegevens met de onthulling kwam dat deze preekstoel oorspronkelijk dienst heeft gedaan in de hervormde kerk aldaar. Hij vond in de boeken bij de kerkrekening van 1686 de volgende aantekening: *Den 18 Septemb is ten overstaan van de Magestraet den nieuwen predikstoel besyaedt te maecken aan Mr Jan Teger en dat voor een summa van een hondert twe en dertigh Caroly gls 10 st. En den ouden predickstoel is verkoft aen den Hr Drost en de Dne Veenhuysen van Gelseler voor vijf en veertig Caroly gls.* Met 'Magestraet' is het stadsbestuur bedoeld, 'Mr' staat voor: meester-timmerman terwijl 'Dne' als afkorting gebruikt werd voor 'dominee'. Het lijkt dus waarschijnlijk dat ds. van Veenhuizen de eerste Gelselaars predikant is geweest die het Woord verkondigd heeft vanaf deze preekstoel (en niet ds. Bryelius!). De preekstoel is sober gedecoreerd: overwegend op figuratieve

wijze. Uitzondering daarop: twee menselijke gezichtjes bovenaan en een afbeelding van een menselijk gelaat aan de voorzijde rechts. De beeldenstorm van 1566 was in de tijd van ontstaan natuurlijk al lang geleden en heeft in deze streken trouwens nooit zo fel gewoed! Sedert enige jaren wordt de eeuwenoude eikenhouten preekstoel gesierd door getijdenkleden in de wisselende kleuren van het kerkelijk jaar. Deze getijdenkleden, evenals die voor de Avondmaalstafel, werden door gemeenteleden eigenhandig vervaardigd in het begin van de jaren tachtig van de vorige eeuw. Evenals het gebruik van de paaskaars, rechts in het liturgisch centrum, wijst het gebruik van liturgische kleuren op de invloed van de oecumenische beweging in de tweede helft van de vorige eeuw. De borden voor de psalmen en gezangen, links en rechts van de preekstoel, dateren uit de tijd van de eerste restauratie (1917). Beiden hebben ieder een eigen inscriptie: 'Looft den Heer, roept Zijnen naam aan' en: 'Het is alles Uwe en wij geven het U uit Uwe hand'. De loper die de paden tussen de stoelen bedekt met een oppervlakte van meer dan twintig vierkante meter is het werk van gemeenteleden. Het 42.500 knopen tellende kleed (!) werd in een periode van zo'n negen maanden gerealiseerd en verving de oude rode loper die danig aan vervanging toe was. In september 1990 was het project van de nieuwe loper gereed. Zoals men begrijpen kan, is het interieur van de kerk in de loop der tijden aan veranderingen onderhevig geweest. Tot in de jaren zestig van de vorige eeuw had de kerk van Gelselaar ook echte kerkbanken en stonden deze rond de preekstoel concentrisch opgesteld, zoals dit bijv. in de kerk van Haarlo nog altijd het geval is. Er bevond zich over de hele breedte van de kerk een gangpad ter hoogte van de zij-ingang. Ongeveer in het midden in de kerk stond voor de verwarming een kachel opgesteld - men ziet nog altijd aan het plafond de plaats waar de kachelpijp naar toe geleid werd! Achterin de kerk bevonden zich twee groepen banken, eveneens gescheiden door een middenpad. De kerkbanken werden uit de kerk verwijderd gedurende de ambtsperiode van ds. van Offeren (1958-1971) om vervangen te worden door stoelen die afkomstig waren uit een Apeldoornse kerk.

Preekstoel in Hollandse renaissancestijl eerste helft 17^e eeuw

De naam van Gelselaars tweede predikant Albertus Bryelius is ook terug te vinden op de oudste luidklok die in de kerk te vinden is, die eveneens stamt uit de begintijd van de Reformatie. Deze hangt boven in de klokkentoren (niet toegankelijk) en draagt als bovenste opschrift: 'HENDRICK.WEGEWART.D.I.HEFT.MI.GEGOTEN.IN.DEVENTER.ANNO. 1619'. In de onderste rand staat dan te lezen: ALBERTUS.BERIELIUS.PASTOR.IN.GELTZELER. Zeker in de begintijd van de Reformatie werd de predikant nog gewoon als 'pastor' betiteld (evenals trouwens zijn katholieke voorgangers!). Onder de toren op de galerij bij het orgel (wel toegankelijk) hangt de tweede oorspronkelijke klok van Gelselaar, en deze draagt de naam van Breylius' opvolger

Stephanus Homoet, gekomen in 1630 en overleden in 1638. Als opschrift lezen we hier op de bovenste rand: 'HENRICK.TER.HORST.HEFT.MI.GEGOTEN.VOR.DE.VAN.GELSELAER.IN.

DER.STADT.DEVENTER.Ao 1631', Daaronder staat de spreuk: 'Liefde verwindt alle dinck' (liefde overwint alles). Het zou heel goed kunnen -zoals ook meester Heuvel in zijn boek suggereert- dat de oude kapel in dat jaar 1631 een verbouwing of tenminste een aanpassing ondergaan heeft en dat bij die gelegenheid een nieuwe klok gegoten werd. De overgang naar de Reformatie zou dan gemarkeerd zijn door klok uit 1619 terwijl het exemplaar uit 1631 verband kan houden met de als noodzakelijk gevoelde wijzigingen in het interieur en de inrichting van het gebouw.

Het heeft maar heel weinig gescheeld of beide authentieke luidklokken waren als gevolg van de Duitse bezetting en de oorlog voorgoed verloren gegaan. In het notulenboek van de kerkenraad heeft de toenmalige predikant, ds. P.L. Schoonheim, hierover het volgende genoteerd. "*Woensdagmorgen 3 Febr. 1943 werden op last van de autoriteiten ook de klokken uit de toren te Gelselaar weggehaald. Dinsdags tevoren arriveerde er een auto met een tiental arbeiders die een stellage bouwden bij de toren. Woensdagmorgen 3 Febr. gleden hierlangs onze kerkklokken omlaag en ploften in het gras.*

De luidklok uit 1631 en het uurwerk uit 1632 op de galerij bij het orgel

Een week lang bleven ze nog bij de toren liggen, terwijl de dorpsjongens telkens de klepels hanteerden, zodat de oude bekende klanken tot ver buiten het dorp hoorbaar waren. ... Woensdag 10 Febr. '43 arriveerde er om 2 uur in de middag een vrachtauto. De klokken werden met behulp van koevoeten voortgerold en op de auto geladen en uit Gelselaar weggereden. Dit verlies valt ons zwaar. Behoede Go d onze Gemeente en ons land echter voor nog zwaarder verliezen. God zij ons genadig." Gelukkig is het omsmelten de beide klokken bespaard gebleven en keerden zij na de oorlog weer

behouden naar huis terug. Om in de ontstane nood te kunnen voorzien na de klokkenroof werd nog tijdens de oorlog besloten tot de oprichting van een 'Klokkenfonds'. Men kon toen immers nog niet vermoeden dat de beide klokken de oorlog zouden overleven. Het fonds werd op 8 juni 1944 opgericht en zou tot 21 juni 1956 blijven bestaan. Op het moment van liquidatie van het fonds bedroeg het saldo fl.1094,56. Bij de restauratie van de kerk in 1956 bleek het noodzakelijk dat de oude klok uit 1631 vervangen zou worden door een nieuw gegoten exemplaar. Dat is de kerkklok die tot op de dag van

vandaag nog regelmatig dienst doet, tezamen met de klok uit 1619. De burgerlijke gemeente Borculo, die toen de verantwoordelijkheid droeg voor onderhoud en beheer van

de toren, vroeg aan de kerkelijke gemeente van Gelselaar een financiële tegemoetkoming voor het laten gieten van een nieuwe klok. De opbrengst van het klokkenfonds zal daar wel voor bestemd geweest zijn, zo valt te vermoeden. Overigens heeft de luidklok uit 1631 nog een wonderlijke geschiedenis beleefd na het restauratiejaar 1956. De klok werd na de vervanging als overbodig beschouwd en meegenomen door gemeentewerkers naar Borculo met als eindbestemming: omsmelten! Zover is het -gelukkig!- niet gekomen omdat men op tijd de oudheidkundige waarde ervan inzag. Uiteindelijk kwam de klok in het Stedelijk Museum in Zutphen terecht. Toen de klok daar enkele jaren geleden 'ontdekt' werd door Gelselaarse bezoekers, heeft de Stichting Hervormde Kerk Gelselaar een verzoek ingediend bij het Stedelijk Museum om de klok zijn oorspronkelijke plaats in Gelselaar terug te geven. Dat verzoek werd al snel ingewilligd en zo keerde de klok in 1999 weer terug naar de kerk van Gelselaar... Eveneens op de galerij heeft ook het oude uurwerk uit 1632 een plaatsje gekregen. Het werd gebouwd door Jacob van Spraeckel uit Goor, destijds een bekend uurwerkmaker. Dit uurwerk verdween in 1956 uit de kerk na de vervanging door een elektrisch exemplaar en raakte bijna in vergetelheid. Ook hierover kan een aardige anekdote verteld worden, vervat in een gedicht van Jan Ruiterkamp (Schuppelijk) dat hier na de laatste restauratie aan de wand gehangen werd. Een fragment daaruit:

*Bijna niemand had er bij stilgestaan,
dat dit oude uurwerk nog zou bestaan.*

*Misschien was het wel gegaan van hand tot hand,
of zou het op de schroothoop zijn beland?*

*Het was vergeten, er werd niet meer aan gedacht,
en niemand had het dan ook verwacht.*

*Opeens was daar het signaal, dat heeft niet lang geduurd,
het uurwerk was dicht in de buurt.*

*In de toren van de naaste buur werd het uurwerk aangetroffen,
dat was toch wel even boffen.*

*Het was keurig hersteld en liep zelfs nog op tijd,
een bewijs van grote zorgvuldigheid.*

*Gelselaars bezoekers aan een Geesterens festijn,
zagen naast het Geesterse uurwerk ook wat in het klein.*

*Het kwam uit Gelselaar, ja het stond er echt,
maar hoe kwam dit in Geesteren terecht?*

Na de verwijdering uit de toren omdat het overbodig werd, verhuisde het mechanische torenuurwerk in onderdelen naar de gemeentewerf in Borculo. Van daaruit kwam het vervolgens in Geesteren terecht. In 1999 keerde het echter weer huiswaarts en heeft op zijn thuisbasis nu een ereplaats gekregen.

Bij de luidklok en het uurwerk bevindt zich aan de muur ook nog de oude haan die tot de laatste restauratie in 1999 de torenspits gesierd heeft. Bij een nieuwe spits hoorde blijkbaar ook een nieuwe haan...

LITURGISCH CENTRUM

In het liturgisch centrum treffen we als vanzelfsprekend de Avondmaalstafel aan, naar wel verondersteld wordt op een vloer van stenen die oorspronkelijk afkomstig zijn uit de oude middeleeuwse kapel. Men herkent nog duidelijk de oorspronkelijke cirkelvorm van het liturgisch centrum; in de jaren zestig van de vorige eeuw heeft men deze ronde vorm aangepast vanwege de wijziging van het kerkinterieur (zie hierboven). Opmerkelijk is dat op enkele vloertegels binnen de oorspronkelijke cirkelvorm én daarbuiten fragmenten van enkele -onleesbare- inscripties herkenbaar zijn. Zijn het misschien overblijfselen van oude grafstenen? In ieder geval fascineert de gedachte dat preekstoel en Avondmaalstafel op 'historisch grond' gesitueerd zijn... Overigens wist meester Heuvel te melden dat bij de bouw van de kerk in 1841 het houtwerk van de toren 'hetzelfde' gebleven is, dat het dus afkomstig was uit de oude kapel. Zijn vloer en toren daarmee voorbeelden van kerkelijke recycling?

Liturgisch centrum met links de doopvont en rechts de kerkbijbel en de paarskaars

De Avondmaalstafel draagt de kenmerken van de zogenoemde Mechelse stijl, dateert uit de 19de eeuw en is oorspronkelijk afkomstig uit een Doetinchemse kapel. De Avondmaalstafel kwam eind vorige eeuw naar Gelselaar door de inspanningen van ds. J. Kok en verving toen een kleiner en aanmerkelijk minder fraai exemplaar. Aanvankelijk werd deze Doetinchemse Avondmaalstafel in bruikleen afgestaan, maar sinds de restauratie van 1999 werd deze aan de gemeente geschonken. Een oud tinnen avondmaalsstel met bijpassende kandelaars siert de tafel. Eveneens in het liturgisch centrum bevindt zich het doopvont uit 1917. Vier ranke getorste zuiltjes van eikenhout dragen het koperen doopbekken. Op de houten deksel treffen we het Christus-monogram aan en de tekst van het doopbevel uit het Matheüs-evangelie (28,18b19). Het doopbekken is een geschenk van ds. en mw. Boissevain aan de gemeente, *"bij gelegenheid van hunne 12½ echtvereeniging, 30 november 1917"* zoals de inscriptie aan de onderzijde aangeeft. De tekst aan de bovenzijde luidt: 'Die geloofd zal hebben, en gedoopt zal zijn, zal zalig worden' (Marc. 16,16a).

De kerkbijbel in dit bedehuis is helaas niet authentiek. Bij ongewenst bezoek door het dievengilde in het voorjaar van 2001 werd de oude bijbel ontvreemd en spijtig genoeg nooit meer terugbezorgd of teruggevonden. Het exemplaar van de Statenvertaling dat nu in de kerk aanwezig is dateert van 1854, is voorzien van 32 op staal gegraveerde platen met bijbelse voorstellingen, en werd in 2002 door een oud belijdend lid van de gemeente geschonken om de plaats in te nemen van het exemplaar dat gestolen werd.

DIENAREN DES WOORDS

Achter in de kerk bevinden zich links en recht van het middenpad twee predikantsborden. Deze hangen daar na een jarenlange onderbreking weer sinds Eerste Paasdag 15 april 2001. Het oudste bord kreeg een plaats in de kerk bij gelegenheid van de restauratie van 1917 en vermeldt de namen van de eerste 23 Dienaren des Woords in de gemeente van Gelselaar. Het hing aanvankelijk boven de zijdeur van de kerk. Onderaan lezen we twee bijbelcitaten, uiteraard in Statenvertaling: 'Alle vleesch is gras... maar het Woord onzes Gods bestaat in eeuwigheid' (Jes. 40:6b.8b) en: 'Ziet, Ik ben met u al de dagen tot de voleinding der wereld.' (Math. 28,20). Het tweede bord bevat het Eerste Vervolg van de Namenlijst en wordt eveneens besloten met twee citaten: 'Welgelukzalig zijn zij, die Zijne getuigenissen onderhouden, die hem van ganscher harte zoeken' (Ps. 119,2) en andermaal het slotvers van het Matheüs-evangelie (28,20).

Het is merkwaardig hoe wisselend in de tijd het oordeel is over deze predikantsborden. In een beknopte beschrijving van de kerk uit 1981 lezen we dat de borden bij de opknopbeurt van de kerk in

1956 naar de zolder verhuisden. En dan volgt op stellige toon: *"Al moeten de borden om aesthetische redenen beslist niet in de benedenkerk terugkeren, misschien is er om historische oogmerken nog wel een onopvallend plaatsje te vinden op de orgelgalerij."* Het kan verkeren, zoals Bredero al zei...! Spijtig genoeg ontbreken bij sommige predikanten nadere gegevens, zoals enkele jaartallen of de plaats van herkomst of van de volgende gemeente. Enkele van die ontbrekende data tot het jaar 1770 konden aangevuld worden met gegevens uit het 'Zuphensch Classicael Register (waer in De behandelde zaken, Resolutien, de Namen en Standplaetzen der Heeren Predicanten, en de Commissien door derzelve bekleed)'. Overigens sporen de jaartallen op het eerste predikantenbord niet altijd met de gegevens van dit Classicael Register.

NAAMLIJST VAN DE DIENAREN DES WOORD IN DE GEMEENTE VAN JEZUS CHRISTUS TE GELSELAAR SINDS HARE REFORMATIE IN 1617

1. **Warnerus Wentholt.** Gekomen als proponent begin 1617 en afkomstig uit Zutphen; vertrokken naar Almen juli 1618. Overleden in 1637.
2. **Albertus Bryelius.** Gekomen 1618; vertrokken naar Steenre 1629. Overleden 1643.
3. **Stephanus Homoet.** Gekomen 1630; Overleden 1638.
4. **Rogierius van Bronkhorst.** Gekomen als proponent 1637; vertrokken naar Steenderen 1643; emeritaat 1656.
5. **Johannes Ludovicus Olmius.** Gekomen van Vreden 1644. Vertrokken naar Lochem 1652. Overleden 1683.
6. **Joannes Tichlerus.** Gekomen als proponent omstr. 1651; vertrokken naar Wilp 1657. Overleden 1672.
7. **Bernhardus Beecker.** Gekomen als proponent 1658; overleden 1675 alhier.
8. **Johannes Adolphus Meilingius.** Gekomen als proponent 1675. Vertrokken naar Eibergen omstr. 1680. Aldaar afgezet (register: 'gedepoorterd') 1694.
9. **Coenradus van Veenhuizen.** Gekomen als proponent omstr. 1681. Tijdelijk geschorst 1698. Overleden alhier 1703.
10. **Johannes Spancker.** Gekomen als proponent 1703, emeritaat 1747. Overleden 1752.
11. **Frederik Adolph Brinkman.** Gekomen 1748 van Volendam en Edam. Overleden 1760 alhier.
12. **Johan Henrik Abbinck.** Gekomen als proponent 1760. Vertrokken 1774 naar Lochem.
13. **Johannes Grol.** Gekomen 1774. Tot 1784.
14. **Engelbert Abbinck.** Gekomen als proponent 1785. Vertrokken naar Groenlo 1797. Emeritaat 1834.
15. **Jacobus ter Meulen.** Gekomen als proponent 1797. Overleden 1837.
16. **Frederic Willem Everhard Snel.** Gekomen als proponent 1837. Emeritaat 1878. Overleden 1886.
17. **Johannes Gerhardus Klomp.** Gekomen van Lienden 1879. Vertrokken naar Broek op L. 1881.
18. **Wouter Gerritsen.** Gekomen als kandidaat 1882. Vertrokken naar Wierden Tot 1886.
19. **Jacob van Bergen.** Gekomen van Kortgene 1887. Vertrokken naar Holten 1889.
20. **Arie van Geest.** Gekomen als kandidaat 1890. Vertrokken naar 's Gravenzande 1893.
21. **Frederik Beumer.** Gekomen als emeritus van Kortgene 1893. Overleden 1896 alhier.
22. **Johannes Christiaan Kromsig.** Gekomen als kandidaat 1898. Vertrokken 1905 naar Wageningen.
23. **Henri Daniël Johannes Boissevain.** Gekomen als kandidaat 1905. Vertrokken als 2° secr. zendingsstudieraad 1920.
24. **Hendrik Willem Lovink.** Gekomen als kandidaat 1921. Vertrokken naar Scharnegoutum 1924
25. **Gerrit Pieter van Itterzon.** Gekomen als kandidaat 1924, vertrokken naar Alblisserdam 1928
26. **Frans Cornelis Bosboom.** Gekomen als kandidaat 1928. Vertrokken naar Hillegersberg 1930.
27. **Hendrik Gerard Groenewoud.** Gekomen als kandidaat 1930; vertrokken naar Balk 1933.
28. **Jan Herman Kluiver.** Gekomen als kandidaat 1933. Vertrokken naar Colijnsplaat 1939.
29. **Pieter Leendert Schoonheim.** Gekomen als kandidaat 1939, vertrokken naar Aalten 1945. Overleden 2003.
30. **Hubertus van Arkel.** Gekomen als kandidaat 1945. Vertrokken 1948 als zendingspredikant naar Nieuw-Guinea.
31. **Herman Steven Wassink.** Gekomen als legerpredikant 1950. Vertrokken 1958 naar Hoek van

- Holland.
32. **Evert Christoffel van Offeren.** Gekomen van Hoek van Holland 1958. Vertrokken 1971 naar Ens-Kraggenburg.
  33. **Willem Kruidenier.** Gekomen van Surhuizum 1972. Vertrokken 1977 naar Wieringermeer.
  34. **Jurjen Kok.** Gekomen van Hardenberg 1977. Emeritus 1990. Overleden 2001.
  35. **Jan Lugtigheid.** Gekomen van Hoogvliet 1992. Emeritaat 2000.

Op het tweede vervolg-bord is nu nog plaats voor één naam... die van de huidige dienstdoende predikant na zijn vertrek uit de gemeente. De termen 'proponent' en 'candidaat' op de borden kunnen als synoniemen opgevat worden en duiden aan dat het gaat om de eerste gemeente die de betreffende predikant diende. Emeritaat wil zeggen: beëindiging van de loopbaan en dus predikant in ruste.

In zijn boek 'Gelselaar – Beken, ganzen en mensen', verschenen in 2000, schrijft Arend Heideman dat de hervormde gemeente van Gelselaar 34 predikanten heeft gehad met een gemiddelde ambtsperiode van ruim 11 jaar (bij het tellen van de namen is blijkbaar iets misgegaan!). Zoals men uit de namenlijst van de borden kan opmaken, zijn er in het verleden predikanten geweest die als jong kandidaat naar Gelselaar kwamen en er als emeritus hun loopbaan afsloten (ds. Sprancker die de gemeente maar liefst vierenveertig jaar gediend heeft, ds. ter Meulen die nog bij de oude kerk begraven werd en ds. Snel onder wiens ambtsperiode de kerk gebouwd werd). De arbeidsmobiliteit was nog niet zo groot als in onze dagen... Later veranderde dat. Toen werd de kleine gemeente van Gelselaar een aanloop voor jonge predikanten naar grotere gemeenten. Men zegt van die tijd wel dat de kandidaat zodra hij lopen kon weer vertrok. Ambtsperiodes van 2 à 2 ½ jaar waren destijds geen zeldzaamheid. Tegenwoordig is dat onmogelijk, getuige ook Ord. 3-4-2 in de Kerkorde van de huidige Protestantse Kerk in Nederland: "*Predikanten voor gewone werkzaamheden zijn pas beroepbaar wanneer zij tenminste vier jaar de gemeente waaraan zij verbonden zijn, hebben gediend.*" Overigens bestond deze regel ook reeds in de hervormde kerkorde van 1951.

In Gelselaar hebben in het verleden enkele beginnende predikanten gestaan die later een brede en landelijke bekendheid verwierven, zoals dr. J.C. Kromzicht, ds. H.G. Groenewoud, dr. P.L. Schoonheim en prof. dr. G.P. van Itterzon. Bij de naam van ds. Franciscus Cornelis Bosboom (1928-1930) kunnen we aantekenen dat hij de vader was van de latere bekende Nederlander en televisiepersoonlijkheid Wim Bosboom (aanvankelijk bij de VARA, later bij de TROS). Geboren op 9 november 1928 werd hij in de kerk van Gelselaar gedoopt als Jan Willem Bosboom, naar we mogen aannemen door zijn eigen vader, op zondag 13 januari 1929. Wim Bosboom overleed op 20 november 2001 in zijn woonplaats Kortenhoef.

MEMORABELE GEBEURTENISSEN

Hi erboven schreven we al enige regels over de ambtsperiode van ds. Boissevain. Zijn naam werd ook vereeuwigd op de gedenksteen die we aantreffen in het voorportaal onder de toren. Deze gedenksteen, die aanvankelijk een plaats had in de kerk onder de afbeelding van de oude kapel, houdt de herinnering levend aan de eerste restauratie van de kerk in 1917 die ondernomen werd "*bij gelegenheid van het 300-jarig bestaan der hervormde van ouds gereformeerde gemeente van Gelselaar*". Op de steen met Christus-monogram wordt verwezen naar vier bijbelteksten, drie daarvan houden verband met (de bouw van) de tempel in Jeruzalem, de tekst van Ps. 46 wordt expliciet met de 'oorlogstijd' (=de Eerste Wereldoorlog) in verband gebracht. In de Psalm wordt over God gezegd: "*Die de oorlogen doet ophouden tot aan het einde der aarde, den boog verbreekt, ...*" (Statenvertaling). Het woord 'gereformeerde' op de gedenkplaat vraagt om een nadere toelichting. De naam 'Nederlandse Hervormde Kerk' kwam pas in zwang na het Algemeen Reglement van 1816 ten tijde van koning Willem I, vóór die tijd was de benaming 'gereformeerd' gangbaar door de vaderlandse kerk (van het latijnse 'reformare' = hervormen). Boven de gedenksteen bevindt zich een kleine portrettengalerij van oud-predikanten, te beginnen

vanaf ds. J. ter Meulen (1797-1837) tot en met ds. H.D.J. Boissevain (1905-1920). Er bestaan momenteel plannen om dit 'fotografisch overzicht' weer bij de tijd te brengen door de rij

Herdenkingsplaat bij gelegenheid van het 100 jarig bestaan van het kerkgebouw in 1941

verder aan te vullen met portretten van predikanten die nadien de gemeente van Gelselaar gediend hebben. Mogelijk krijgt het geheel dan ook een andere plaats toebedeeld in de kerk.

Op 14 april 1941, andermaal in oorlogstijd, bestond het kerkgebouw 100 jaar. *"Onder de huidige omstandigheden zijn geen grootse plannen mogelijk, maar iedereen zal begrijpen dat dit feit niet onopgemerkt voorbij mag gaan"*, schrijft ds. P.L. Schoonheim in het notulenboek van de kerkenraad. Er is indertijd op aangepaste wijze aandacht geschonken aan dit jubileum. De preekstoel werd voorzien van nieuwe bekleding en er verschenen ook nieuwe collectezakjes. Men heeft ook een 'gedenkplaat' laten drukken en deze bij alle gezinnen van gemeenteleden laten verspreiden.

Over de tekst van I Kor. 3,1-11 op deze plaat is ook gepreekt in een speciale herdenkingsdienst op donderdag 17 april om drie uur 's middags. Voor deze herdenkingsdienst waren alle nog in leven zijnde oud-predikanten van Gelselaar uitgenodigd. Vijf van hen konden ook daadwerkelijk aanwezig zijn om de viering van het 100-jarig bestaan mee te maken. In de oorlogstijd waren de (spoorweg)verbindingen bepaald niet optimaal! De nestor van dit gezelschap, ds. A. van Geest van 's Gravenzande, heeft in deze dienst de prediking verzorgd. *"En nu werd het u een behoefte de weldaden des Heeren te gedenken, die Hij een gansche eeuw lang u deed toestromen in uw kerkgebouw en van uit uw kerkgebouw over uwe woningen, gezinnen en personen. De weldaden, allen saam te vatten in die ééne groote gave, die ééne alleruitnemendste weldaad: Jezus Christus, de Middelaar Gods en der menschen. Dat mogen wij u in deze feestelijke samenkomst voorstellen. Gij zijt gebouwd op een fundament, door God zelf gelegd, zoovelen gij gelooft in Jezus Christus, den eengeboren Zoon van God."* Een afschrift van zijn preek, de orde van dienst en een beschrijving van de plechtigheid als geheel worden bewaard in het archief van de kerk. Alle aanwezige oud-predikanten hebben bij deze gelegenheid kort het woord gevoerd in de kerk. Zo sprak ds. Boissevain naar aanleiding van het opschrift boven de ingang van de kerk: 'In deze plaats zal ik u vrede geven' over de onrust die overal heerste. Hij was van mening dat men de inwendige vrede alleen kan vinden bij Christus. In het

notulenboek van de kerkenraad schreef ds. Schoonheim nadien: *"Ds. H.G. Groenewoud vroeg zich met de gemeente af wat nu eigenlijk de aantrekkingskracht van Gelselaar was voor de vroegere predikanten. Hij concludeerde: Het Evangelie en de Evangelie-prediking. Persoonlijk had hij hier veel geleerd t.o.v. Evangelie-verkondiging en geloof (belijdenis). Hij wenste de gemeente toe dat ze hiermee ook zelf aan 't werk mocht worden gezet."* In het Eibergsch Nieuwsblad van vrijdag 18 april 1941 verscheen een tamelijk gedetailleerd verslag van de gehouden herdenkingsbijeenkomst.

Foto na afloop herdenkingsdienst bij de viering van het honderdjarig bestaan in 1941

Een tastbare herinnering aan deze gebeurtenis is ook de foto van kerkenraad, kerkvoogden, notabelen en de aanwezige alle oud-predikanten met echtgenoten, gemaakt vóór de kerk na afloop van de dienst. Hierop zien we de volgende oud-predikanten: dr. G.P. van Itterzon (achterste rij, vierde van links), ds. H.G. Groenewoud (achterste rij, achste van links), ds. H.D. Boissevain (voorste rij, tweede van links), dr. J.C. Kromsigt (voorste rij, vierde van links), ds. A. van Geest (voorste rij, vijfde van links), ds. P.L. Schoonheim (voorste rij, derde van rechts).

Overigens is de kerk de oorlogstijd niet geheel en al ongeschonden doorgekomen. Op zondag 1 april 1945, Paaszondag was het, trokken uit de richting Geesteren de Engelsen Gelselaar binnen. In het notulenboek heeft ds. Schoonheim een minutieus verslag opgetekend over de gebeurtenissen op die enerverende dag. De intocht vond plaats vanaf omstreeks twee uur in de middag. Na de spontane en feestelijke verwelkoming van de bevrijders keerden de meeste inwoners van Gelselaar na enige tijd weer opgewekt (het was Pasen!) terug naar hun huizen. Dan noteert ds. Schoonheim: *Maar nauwelijks waren de meesten in huis of er knalden gewerschoten. Bij de weg, ongeveer bij Evenjan en de schoenmaker. Tegelijk kwam er een tank aanrijden. De Duitsers met hun geweren vluchten de weg op naar de Julianaschool. Op de hoek zagen heel veel menschen geen kans meer om weg te komen en lieten zich op de grond vallen, terwijl de tank hevig begon te vuren. De Duitsers zetten het op een loopen. Enkele slopen door de "waterleiding" langs de heg van de oude Pastorietuin. Daarna moeten ze dwars door de tuin de weg bereikt hebben en de Esch in gevlucht zijn. Later werden er in de pastorie-tuin tenminste een geweer en een gasmaskertrommel gevonden.* De schoten van de Engelse tank waarvan hier sprake is werden precies in de richting van de kerk afgevuurd (richting kerkenpaadje tussen Riethorst en Klein Bennink). Ze zijn ingeslagen aan de oostzijde van het kerkgebouw (achtergevel) waar ook de preekstoel zich bevindt. Vele jaren waren er duidelijk vier kogelgaten van afgevuurde schoten in de muur waarneembaar. Volgens Arend Riethorst, die de gebeurtenis van destijds als jongen van nabij meemaakte en die naar eigen zeggen toen ternauwernood aan de dood ontsnapte, werden de kogelgaten bij de restauratie van 1999 ongedaan gemaakt. Wie nu de kerkmuur ter plaatse aan een inspectie onderwerpt, ziet daar inderdaad sporen van nieuwe stenen en bijgewerkt voegwerk.

KERKORGEL

Nader onderzoek van archiefstukken zou wellicht wat meer informatie aan het licht kunnen brengen over het orgel in de kerk. We zien natuurlijk het jaartal 1891 op de voorzijde van het instrument vermeld staan – wat ons nieuwsgierig maakt naar de voorgeschiedenis van exact een halve eeuw sinds de bouw van de kerk in 1841. Had de kerk aanvankelijk een ander orgel? Uit de oude middeleeuwse kapel misschien nog? Was dit instrument aan vervanging toe? Wat zouden we het graag willen weten! Vast staat dat het huidige orgel op donderdagmorgen 7 mei (Hemelvaartsdag) 1891 in een dienst om half tien ingewijd werd (kerkenraadsnotulen). Ook weten we dat het orgel gebouwd werd door de bekende Lochemse orgelbouwer Leichel. Deze firma heeft tientallen orgels -voornamelijk in de Achterhoek- geleverd. De orgelmaker Friedrich Gerhard Leichel (1824-1890), afkomstig uit Düsseldorf en niet te verwarren met orgelmaker E. Leichel uit Duisburg en later Arnhem, vestigde zich in 1886 te Lochem en begon daar samen met zijn zoon Hermann Friedrich Carl (1859-1935) een orgelbouwbedrijf. Zij voerden reparaties uit aan diverse orgels en maakten nieuwe instrumenten voor tal van kerken in o.a. Bennekom, Wognum, Hilversum en Rhenen. Zij waren vooruitstrevend en maakten bijvoorbeeld al vroeg orgels met de zogenaamde buizenpneumatiek. Bij de tweede restauratie van de kerk in 1956 werd het orgel zolang opgeborgen en bij herplaatsing nagezien en engiszins vernieuwd. Op vrijdag 7 februari 1975 werd het orgel andermaal in gebruik genomen na een algehele restauratie door de Belgische orgelbouwer Emile Verschuere uit Tongeren.

Dispositie: Prestat 8 "
                  Holpijp 8 "
                  Octaaf 4 "
                  Mixtuur
                  Pedaal:Subbas 16
                  " Koppeling

Het orgel uit 1891, afkomstig van orgelbouwer fa. Leichel uit Lochem

RESTAURATIES

Een kerk bouwen is één ding, maar het onderhoud van zo'n gebouw als het er eenmaal staat is weer iets anders. Voor een kleine gemeente is het onderhoud vaak een hele opgave. De kerk van Gelselaar bezit geen eerbiedwekkende ouderdom maar is in haar bestaan niettemin toch al drie keer gerestaureerd.

Eerste restauratie

Ongetwijfeld werd de eerste restauratie van het kerkgebouw in 1917 krachtig bevorderd en gestimuleerd door ds. Boissevain, die immers als zeer actief bekend stond. Hij was Amsterdammer van geboorte en diende de gemeente van 1905 tot 1920. Behalve de opknopbeurt van de kerk maakte ook de tropische tuin die hij achter de pastorie uit 1879 liet aanleggen veel indruk. Boissevain was een man die graag aan de weg timmerde. Zoals hij met paard en rijtuig door de gemeente de ronde deed, was hij een markante verschijning. Hij was ook de eerste in de wijde omgeving die een auto bezat en was daarmee een bezienswaardigheid. In het archief van de gemeente wordt de 'Rekening van de Restauratie van de Kerk te Gelselaar 1917/18' bewaard. Hieruit valt op te maken dat er reparaties en werkzaamheden verricht werden aan het dak van de kerk (*'algehele restauratie v.h. dak met bijlevering v. nieuw hout, nieuw dakvenster, het schuren der pannen, ...'*), dat de toren met nieuwe leien bekleed werd, dat er nieuwe goten aangebracht werden en dat de ramen vernieuwd werden (*'nieuw cathedraal glas in 10 groote ramen'*) - om hier slechts enkele grote kostenposten te vermelden. Maar ook het interieur werd danig onder handen genomen: vernieuwing van de preekstoel, de kerk werd van binnen én van buiten helemaal geschilderd, de kerkbanken waren toe aan een opknopbeurt evenals de consistorie, er werden nieuwe gordijnen aangebracht en verscheidene liturgische voorwerpen -waaronder het Avondmaalstien, de kerkbijbel en het gezangboek op de kansel en de collectezakjes- kregen de nodige aandacht. Bij de restauratie werden boven de ingangen, zowel aan de binnen- als aan de buitenzijde, verschillende bijbelteksten aangebracht die de betekenis van de dienst van het Woord in het licht stelden. Zo stond er boven de deur die toegang verschaft tot het voorportaal: 'In deze plaats zal Ik u vrede geven'. Andere teksten die men op verschillende plaatsen kon lezen: 'Hoe lieflijk zijn Uwe woningen, o Heer der heirscharen' (boven de kerkdeur in het voorportaal); 'Laat ons onze onderlinge bijeenkomst niet nalaten, gelijk sommigen de gewoonte hebben, maar elkander vermanen; en dat zooveel te meer als gij ziet, dat de Dag nadert' en tenslotte: 'Ik ben de deur, indien iemand tot Mij ingaat, die zal behouden worden, en hij zal ingaan en uitgaan en weide vinden.' Van al deze teksten is in de huidige situatie geen spoor meer terug te vinden. Het valt niet precies meer te achterhalen wanneer de teksten uit de kerk verwijderd werden. Was het misschien bij de volgende restauratie van 1956?

Alle ontvangen giften voor de restauratiewerkzaamheden werden tot in detail gedocumenteerd, met naam en toenaam van alle weldoeners en donateurs. Er blijkt ook duidelijk uit dat de bijdragen van ds. Boissevain zeker niet beperkt bleven tot immateriële zaken... Niet voor niets vermeldt Arend Heideman in bovengenoemd boek dat deze predikant "zeer gefortuneerd" was en dat hij de gemeente in ruime mate in zijn fortuin liet delen. De rekening van de gehele restauratie (opgemaakt en goedgekeurd in het jaar 1921) vermeldt een totale kostenpost voor de restauratie van fl. 4413,70. Dat waren nog eens tijden!

Na voltooiing van de restauratie werd de kerk met enige plechtigheden op donderdag 19 december 1918 (!) opnieuw in gebruik genomen, waarbij tevens het 300-jarig bestaan van de gemeente herdacht werd. Er werden op die dag twee bijeenkomsten gehouden waarbij ook enkele oud-predikanten van Gelselaar aanwezig waren: ds. Klomp (van Wassenaar), ds. van Geest (van 's Gravenzande), ds. Kromsigt (van Oostwolde), alsmede de weduwen van ds. Beumer en van ds. Gerritsen. Ds. Boissevain vertelde in de morgenbijeenkomst over de restauratiewerkzaamheden en 's middags over de geschiedenis van kerk en gemeente onder de noemer 'Blikken in Gelselaars Kerkelijk Verleden 1617 - 1917'. In het archief worden de notities bewaard die ds. Boissevain gemaakt heeft voor deze toespraak. Het blijkt dat hij zich danig verdiept heeft in de historie van drie eeuwen kerkgeschiedenis in Gelselaar.

Tweede restauratie

In 1956 zou een tweede grondige restauratie voltooid worden. Het werk stond onder leiding van architect Knuttel uit Deventer en werd uitgevoerd door de fa. Boom uit Borculo. In feite betrof het hier uitgestelde werkzaamheden, want reeds bij de herdenking van het 100-jarig bestaan in 1941 had men plannen om de kerk ingrijpend te restaureren, maar de oorlogsomstandigheden verhinderden dit. Over de conditie van het gebouw midden jaren '50 noteerde ds. H.S. Wassink in het notulenboek bij de kerkenraadsvergadering van 26 oktober 1953: "*Sedert 23 Aug. jl. gebruiken wij onze kerk niet, maar houden 2 diensten in het lokaal, om 9 en 10.30 uur. Op 17 augustus bleek nl, toen een aannemersfirma van Borculo, in opdracht van de burgerlijke gemeente, dat een grondige restauratie noodzakelijk bleek. ... In overleg met kerkvoogden besloot de kerkenraad om, daar met recht te vrezen was, dat door het bekend worden van de slechte staat van de toren en voorgevel, het kerkbezoek nadelig zou worden beïnvloed, de diensten te houden in het lokaal.*" Men andere woorden: de veiligheid van de kerkgangers was in het geding en daar zou het kerkbezoek ook onder kunnen lijden! Bij de

restauratie werden de voorgevel en de toren grotendeel vernieuwd. De spits van de toren werd daarbij tijdelijk 'geparkeerd' op een stellage op het dak van de kerk. Er verschenen foto's van deze opmerkelijke verhuizing in de plaatselijke krant.

Ook het interieur van de kerk onderging enige veranderingen. Behalve de predikantenborden werd ook de afbeelding van de oude middeleeuwse kapel uit de kerk verwijderd. Na de voltooiing van alle werkzaamheden werd de kerk op donderdagavond 22 maart 1956 weer officieel in gebruik genomen - het gebouw is dus gedurende ruim tweeënehalf jaar niet in functie geweest. Voor de plechtigheid bij het opnieuw in gebruik nemen van de kerk heeft men de negen nog in leven zijnde de oud-predikanten van Gelselaar uitgenodigd; merkwaardig genoeg bleek alleen ds. Bosboom uit Weesp in de gelegenheid te verkeren om op de uitnodiging in te gaan. De grote luidklok in de toren, ter vervanging van de luidklok uit 1631 die geschonden uit de oorlog tevoorschijn gekomen was, dateert eveneens uit het jaar 1956. Bovenaan vinden we de naam van de klokkengieter: *Van Bergen - Heiligerlee* (in dit plaatsje boven Winschoten bevindt zich ook een klokkengieterijmuseum). Onderaan staat dan de tekst: *Gegoten in opdracht van het gemeentebestuur van Borculo en inwoners van Gelselaar. Anno 1956. Laat ons vrij / Dit dorp en mij / Van vreemde heerschappij*". Het is wel duidelijk dat in de laatste woorden de oorlogservaringen nog nagalmen. Denk hier ook aan de laatste regel uit het zesde vers van het Wilhelmus: 'de tirannie verdrijven die mij mijn hart doorwondt'. In de editie van dagblad Tubantia van zaterdag 24 maart 1956 verscheen een levendig verslag van de ingebruikname van de gerestaureerde kerk.

Derde restauratie

De laatste restauratie vond plaats in 1999, maar de plannen ontstonden reeds in de loop van 1996. Aanvankelijk wilde men zich beperken tot enige noodzakelijke herstelwerkzaamheden. Spoedig raakte men er echter van overtuigd dat er beslist méér werk aan de winkel was: de dakgoten verkeerden niet in zo'n beste staat, de tien gotische ramen met 630 stuks tellende ruiten vroegen nodig om aandacht en de zij-ingang had ook dringend een opknappbeurt nodig. Omdat het geheel een veel grotere omvang kreeg dan aanvankelijk gedacht werd, besloot men hiervoor een aparte stichting in het leven te roepen. De Stichting Hervormde Kerk Gelselaar werd opgericht op 7 november 1996 en '*stelt zich uitsluitend ten doel de restauratie en onderhoud van het kerkgebouw, een Waterstaatskerk uit 1841, gelegen op een unieke locatie in Gelselaar*', zoals het geformuleerd stond op een wervende foldertekst. De Stichting nam het voortouw bij het verwerven van subsidies en bij het organiseren van verschillende activiteiten die een financiële bijdrage voor de restauratie zouden opleveren (actie onder de bevolking van Gelselaar, fancyfair in 1997, Ganzendagen in 1998). De restauratie werd uitgevoerd door Bouwbedrijf Hoffman Beltrum-Aalten b.v. en vond plaats van eind 1998 tot medio 1999. Tijdens het uitvoeren van de restauratie bleek ook dat het dak van de kerk in slechte staat verkeerde en eigenlijk ook onder handen genomen moest worden - een onvoorziene kostenpost van niet geringe omvang! De kerk is ongeveer een half jaar voor de eredienst buiten gebruik geweest. Men heeft toen 'gekerkt' in Centrum De Klokslag. De toenmalige burgerlijke gemeente Borculo heeft de kerk van Gelselaar eind

1998 op de gemeentelijke monumentenlijst geplaatst. Met een feestelijke plechtigheid op 30 oktober 1999 in aanwezigheid van de Gelderse commissaris van de koningin J. Kamminga, werd de kerk opnieuw in gebruik genomen. De uiteindelijke kosten van de restauratie bedroegen circa fl. 350.000,- (omgerekend ruim € 159.000). De voorbereidingen van de restauratieplannen en de uitvoering daarvan gingen gepaard met de nodige publicitaire aandacht in plaatselijke kranten en in de huis-aan-huisbladen. De Stichting blijft zich ook na voltooiing van de restauratie in goed overleg met het College van Kerkrentmeesters inzetten voor het onderhoud van het gebouw en organiseert jaarlijks 'op locatie' een culturele avond voor alle donateurs en overige belangstellenden.

TOT BESLUIT

Men kan zich terecht verwonderen over de lotgevallen van een kerkgebouw in de loop der tijden. Een bewogen geschiedenis stemt tot nadenken en kan zomaar tot het inzicht leiden hoe kostbaar zo'n gebouw eigenlijk is. Nog mooier is het wanneer dit leidt tot het besef dat het beslist de moeite waard is om het gebouw te koesteren en te bewaren voor toekomstige generaties. Want dat streven is alleszins loffelijk.

Dit huis van levende stenen – waar het geloof niet versteend raakt maar levend blijft. Waar mensen naar toe komen met vreugde en verdriet, met welke regelmaat dan ook. Dit huis... voor ontmoeting en samenkomst. Een plek als een 'loze ruimte' waar het Geheim gekoesterd wordt en de liefde gevoed. Maar ook waar in alle bescheidenheid de locale historie mede gestalte heeft gekregen en waar deze zich voortplant. Een plaats van gebed, van inkeer en stilte; van horen naar het hoge Woord dat verkondigd wordt en naar de alledaagse woorden die hier mogen klinken. Maar zeker ook van zingen tegen de klippen op als het niet anders meer kan...

LIED VOOR EEN PLAATS VAN GEBED

1. Dit huis dat werd gegeven
voor eens en voor altijd,
herbergt een bron van leven,
oase in de tijd.

Hier spreekt tot ons Zijn Woord
God die ons heeft geschapen
en die ons hier verhoort.
Het is als 'nooit meer slapen' -
Zijn liefde drijft ons voort.

2. Een plaats om te verlangen
naar vrede, stil geluk.
De psalmen en gezangen
bevrijden lang van druk.
Verlost van angst en spijt
en leven als herboren,
zó heeft God ons geleid.
Wij lopen niet verloren
want Hij heeft ons bevrijd.

3. De eeuwen door geheiligd
als oord van stil gebed,
het leven wordt beveiligd
door God die mensen redt.
O Heer, Gij zijt begaan
met allen die U minnen -
Gij ziet met liefde aan.
Gij wilt ons voor U winnen,
Gij laat ons hier niet staan -

4. maar wilt uw vrede geven
aan wie van goede wil
naar ware liefde streven.
Maak ons van harte stil -
om hier te horen wat
Gij steeds opnieuw wilt zeggen:
'Ik heb u liefgehad.'
Wilt Gij in ons beleggen
uw vrede als een schat.

t: Harry Tacken;
voor de kerk van Gelselaar,
dinsdag 24 mei 2005 -
rond de klokslag van 02.00 uur
op de melodie van Gez. 326:
'Een rijke schat van wijsheid'

INHOUSOPGAVE

TEN GELEIDE

INLEIDING

VAN BUITEN NAAR BINNEN

INTREDE EN HISTORIE

DE REFORMATIE EN DAARNA

LITURGISCH CENTRUM

DIENAREN DES WOORDS

MEMORABELE GEBEURTENISSEN

KERKORGEL

RESTAURATIES

TOT BESLUIT

LITERATUURVERWIJZINGEN

LITERATUURVERWIJZINGEN:

Jan Baggen: *Beeld van een kerk*, Deventer 1992

A.J. Heideman: *Gelselaar; Beken, ganzen en mensen*, Neede 2000

H.W. Heuvel: *Oud Gelselaar; Kijkjes in het verleden van Gelselaar*, Lochem 1901

W.J. Mentink: 'De pastorie Gelselaar van 1616 tot en met 1691' in: *Kleine Reeks. Verhalen over de geschiedenis van stad en heerlijkheid Borculo*. nr. 7 (november 2000)

Raad van Kerken Borculo: *Kerken in Borculo*, juni 1981

J.G. Smit: 'Kerk en Kerspel van Neede tot 1616' in: *Bijdragen en Mededelingen*. Uitgave van Gelre, Vereniging tot beoefening van Geldersche Geschiedenis, Oudheidkunde en Recht. Deel LXVII (Arnhem, 1974).

B. te Vaarwerk: 'Altaarkwestie in Gelselaar' in: *Kleine reeks. Verhalen over de geschiedenis van Stad en Heerlijkheid Borculo*. nr. 9 (maart 2003)

A. van Weelden: 'De preekstoel' in: *Het Kerkkultje* - orgaan van de Hervormde Gemeenten Borculo – Geesteren – Gelselaar – Haarlo. Jaargang 34, no. 2 (februari 1997).

Archiefstukken kerkenraad Ned. Herv. Gemeente Gelselaar (notulenboeken)

'Hervormde gemeente Gelselaar 350 jaar oud' in: *Archief 1969*, orgaan van onder andere Oudheidkundige Vereniging De Graafschap 1969

Hervormde Gemeente te Gelselaar (*kerkje van Gelselaar*), mei 1981

COLOPHON

Historisch beeldmateriaal: archief Ned. Herv. Gemeente Gelselaar
Recente foto's: Guido Bogert, Gelselaar

Met dank aan:

Arend J. Heideman

Jan Ruiterkamp (Schuwendijk)

Hieke Meutstege

Jan Ruiterkamp (van Winkels)

Mirjam Heurneman

College van Kerkrentmeesters Hervormde Gemeente te Gelselaar

Stichting Hervormde Kerk Gelselaar (Mirjam Leuverink-Kossink)

Gelselaars Belang (Erna Koeslag)

Deze uitgave kwam tot stand met steun van:

Stichting Gelster 2000

Gemeente Berkelland

Provincie Gelderland

Copyright: Stichting Hervormde Kerk Gelselaar / ds. H.J.J.M. Tacken

Waarom zou men de historie en enige wetenswaardigheden over een kerkgebouw van een bescheiden ouderdom in een klein boekje willen vastleggen? Omdat deze of gene er wellicht in geïnteresseerd is! En ook omdat er het nodige over het onderwerp te vertellen valt. Voor het kerkje van Gelselaar, als Waterstaatskerk gebouwd in 1841, geldt bovendien het feit dat de locatie van het huidige gebouw een respectabele voorgeschiedenis kent die teruggaat tot de Middeleeuwen. Ooit stond hier een kapel die enkele eeuwen dienst heeft gedaan ten behoeve van het godsdienstige leven in dit dorp in de Achterhoek.

Levende Stenen werd geschreven en samengesteld door ds. Harry Tacken (Venray 1961), predikant te Gelselaar en Haarlo sinds 2001. In 2003 publiceerde hij 'Sporen in de tijd – Vijftig teksten om te zingen'. Hij werkte mee aan de liedbundel 'Zingerderwijs' (Kok Kampen 2005). Daarnaast schrijft hij regelmatig teksten voor liturgische periodieken als 'De Eerste Dag', 'Tijdschrift voor Verkondiging' en 'Tot uw Dienst'. Harry Tacken is gehuwd en vader van drie kinderen.

Nota Bene:

ISBN: -10: 90 8099 6611 0

ISBN -13: 97 8908 09966 18